Latvijas Republikas
Saeimas Juridiskajai komisijai

Latvijas Republikas
Saeimas Juridiskajam birojam

LOZE
GRUNTE
&CERS

Rīgā 2008.gada 3.martā

Par likumprojektu „Grozījumi Civillikumā"

Loze, Grunte & Cers birojā praktizējošie zvērināti advokāti un to palīgi ir izvērtējuši likumprojektu „Grozījumi Civillikumā" (likumprojekta Nr. 528/Lp9).

Atbalstot likumprojekta anotācijā izteikto iniciatīvu harmonizēt un modernizēt Latvijas līgumtiesību normas, vēlamies sniegt savu viedokli par šiem grozījumiem un to nepieciešamību.

Grozījumu 1.pants – grozīta redakcija 1537.pantam.
Atbalstām piedāvātos grozījumus. Mūsuprāt tie mazinās domstarpības starp klāt neesoša darījuma dalībniekiem attiecībā uz līguma spēkā stāšanās laiku.

Grozījumu 2.pants – 1587.panta grozītā redakcija.
Ļoti neskaidrs pants, paver iespējas nepamatoti prasīt līguma izbeigšanu no puses, kura kaut kādu apstākļu izmaiņu rezultātā vēlāk nespēj vai „negrib" līgumu izpildīt.
Piemērs: X noslēdza līgumu par īpašuma pirkumu, paļaujoties, ka banka iedos 100% kredītu, jo iepriekš tāda prakse bija izplatīta. Tagad pēc likuma grozījumiem sakarā ar inflācijas apkarošanu banka ir tiesīga finansēt tikai 90% no darījuma, 10% pircējam jādod pašam. Kaut arī viņam ir nepieciešamais nodrošinājums, tomēr viņam nav tādu līdzekļu, jo summa ir liela. X var prasīt izbeigt līgumu, jo 1) līgumā nav uzņēmies apstākļu risku, 2) apstākļu maiņa ir notikusi pēc līguma slēgšanas un 3) slēdzot līgumu, vēl nevarēja paredzēt, kādus grozījumus likumā pieņems likumdevējs.
Mūsu jautājums būtu - kādēļ šādā gadījumā būtu jācieš pārdevējam, kurš arī ir rēķinājies, ka pircējs īpašumu nopirks, un kurš sakarā ar šādām apstākļu izmaiņām tagad cietīs zaudējumus (pazaudēti citi pircēji; iztērēts laiks; iespējams - pārdevējam rodas citas saistības, kuras tika plānots nokārtot, ja līgumā pielīgtajā termiņā tiktu saņemta pirkuma maksu. Visi šie nākotnes zaudējumi, kas vēl nav iestājušies, ir ļoti grūti pierādāmi tiesā.

SAEIMAS KANCELEJA
-4 -03- 2008
Nr. A-698-Fin-(9/08) Plkst. 10^30

Tērbatas 14, Rīga, LV-1011, Latvija. Tālrunis +371 6 7830000 Fakss +371 6 7830001 E-pasts: lgc@lgc.eu, www.lgc.eu

Tāpat jāatzīst, ka pants nodod tiesai plašas pilnvaras iejaukties divu pušu privāttiesiskā darījumā, to grozot vai pat izbeidzot. Tiek aizskarts princips, ka līdzējs var paļauties uz noslēgto līgumu un no tā izrietošajām sekām, ar šo līdzējs vairs nav drošs, ka otram līdzējam visā līguma darbības laikā būs pienākums pildīt līgumā pielīgto (princips - **pacta sunt servanda**). Neapstrīdot viedokli, ka pie noteiktiem apstākļiem līdzējam, iespējams, būtu jānosaka tiesības atkāpties no līguma, ir skaidrs, ka ar šādu regulējumu tiek nodrošināts prasību pieplūdums tiesās par līgumu grozīšanu/izbeigšanu, kā arī tikai caur tiesu praksi izkristalizēsies pantā iekļauto ģenerālklauzulu – „pārmērīgi apgrūtinoša", „taisnīgs sadalījums", „laba ticība" saturs. Šāda prakse, visticamāk, sevi ir attaisnojusi „vecajās" Eiropas valstīs, kur tiesību principi un tiesu spriešanas tradīcijas ir veidojušās gadiem ilgi, bet ko šobrīd vēl nevar teikt par Latvijas tiesām.
Panta pēdējā daļa uzdod jautājumu: ko nozīmē „atteikusies no sarunām". Kā varēs izvērtēt, kad puse ir atteikusies vai pārtraukusi sarunas? Vai šī panta noteikumi neveicinās to, ka puses vienkārši satiksies un neproduktīvi diskutēs, tērējot laiku, bet izvairīsies atteikties no sarunām vai sarunas pārtraukt, lai otra puse nevarētu lūgt tiesai zaudējumu piedziņu saskaņā ar panta pēdējo daļu?
Mūsu ieteikums būtu šo pantu negrozīt, atstājot to šobrīd spēkā esošajā redakcijā. Lai grozītu tik būtiskus Civillikuma noteikumus, ir jābūt īpašam pamatojumam un sociālai vajadzībai mainīt šos civiltiesisko darījumu pamatnoteikumus, kā arī jānotiek plašām diskusijām gan teorētiķu, gan praktizējošo juristu un komersantu starpā.

Grozījumu 3.pants – jauns 1592.[1] pants.
Atbalstām principu, ka pie konkrētiem apstākļiem, ja otra puse nepilda līgumu un ir paredzams, ka tā to nepildīs arī turpmāk, varētu diskutēt par plašāku tiesību piešķiršanu līdzējām atkāpties no līguma, pamatojoties uz likumu.

Tomēr jāatzīmē, ka Civillikums jau tagad paredz tiesību pie konkrētiem apstākļiem prasīt līguma izbeigšanu, piemēram, saskaņā ar 1663.pantu, un tiesa to piemēro (skat. AT senāta spriedumu lietā nr.SKC-0089-07, nr. SKC-0438-06).
„1663.p. Ja kreditors parādnieka nokavējuma dēļ vairs nav ieinteresēts līguma izpildīšanā, tad viņš var prasīt tā atcelšanu."
Šis pants paredz tiesību „prasīt līguma atcelšanu", kas nozīmē, ka šī tiesība realizējama caur tiesu. Šobrīd jaunais 1592.[1] pants paredz, ka līdzējs varēs vienpusēji atkāpties no līguma, kas nozīmē, ka otram līdzējam tiek uzlikts pienākums apstrīdēt līguma izbeigšanu tiesā, ja otrs līdzējs nepiekritīs līguma vienpusējai izbeigšanai no pirmā līdzēja puses.
Tāpat tiesības prasīt pirkuma līguma atcelšanu pārmērīga zaudējuma dēļ iekļautas arī CL 2042.pantā, bet tiesības tādēļ atkāpties no nomas līguma – 2170.pantā.
Savukārt, 1980.gada Vīnes konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem, uz kuru ir atsauce likumprojekta anotācijā, pieļauj atkāpšanos no līguma, ja tās neizpilde ir būtiska, tikai attiecībā uz konkrētiem līgumiem - preču pirkuma un pārdevuma līgumiem, nevis jebkādiem civiltiesiskiem līgumiem.

Minēto argumentu dēļ, mūsuprāt, optimālākais risinājums būtu papildināt Civillikumu ar iemesliem (tai skaitā, iespējams, šajā grozījumu pantā minētajiem), pie kuriem puse varētu prasīt līguma atcelšanu (caur tiesu), nevis dot tiesības pusei vienpusēji atkāpties bez tiesas starpniecības. Aicinām šobrīd šo grozījumu pantu noraidīt, un

uzsākt plašāku diskusiju par šajā priekšlikumā iestrādāto regulējumu, lai nonāktu pie izsvērtāka risinājuma.

Grozījumu 4.pants - 1668.panta jauna redakcija.
Mūsuprāt, 1668.panta patreiz spēkā esošā redakcija ir optimāla un grozījumi nav nepieciešami. Patreizējā redakcija liek izpildījuma saņēmējam, pieņemot izpildījumu, bez īpašas kavēšanās darīt zināmu pretējai pusei par to, vai sakarā ar nokavējumu tiek/netiek uzturēti kādi prasījumi.
Piedāvātā šī panta jaunā redakcija pavērtu iespējas izpildījuma saņēmējam, piemēram, 5 gadus pēc izpildījuma saņemšanas celt prasību pret otru pusi sakarā ar pieļauto saistības izpildes nokavējumu, kas, mūsuprāt, neveicina tiesisko attiecību noteiktību.

Grozījumu 5.pants – jauns 1724.[1] pants.
Šis grozījumu punkts vērtējams ļoti kritiski.
Pirmkārt, pamatojoties uz CL 1657.pantu, pie noteiktiem apstākļiem parādnieks jau šobrīd var prasīt tiesu samazināt līgumsodu par saistību izpildes nokavējumu.

„1657. Tiesa var parādnieku atsvabināt no viņam neizdevīgām nokavējuma sekām arī citos gadījumos, kad viņu nevar vainot ne uzmanības trūkumā, ne vispār vieglprātībā vai nolaidībā, vai kad izpildīšana nav notikusi nepārvaramas varas dēļ."

Izskatot šādas prasības, tiesa atsaucas arī uz samērīguma principu un Eiropas Padomes rekomendācijām (Skat. AT Senāta lietu nr.SKC-48). Ja šāds līgumsoda samazināšanas princips jau paredzēts CL un tas tiek piemērots, ņemot vērā arī samērīguma principu, rodas jautājums – kādēļ nepieciešami vēl papildus grozījumi?

Otrkārt, ar piedāvāto redakciju, kas ļauj līgumsodu samazināt līdz nodarīto zaudējumu apmēram, zūd līgumsoda jēga un tā „sodošā" funkcija. CL 1717.panta otrā daļa nosaka:
„Līgumsoda apmēru noteic līdzēji, un tas nav aprobežots ar zaudējumu lielumu, kādi paredzami no līguma nepildīšanas."
Personām, kas nodarbojas ar komercdarbību, ir jābūt minimālai sapratnei par Civillikuma noteikumiem un jāsaprot, ka, ja tiek parakstīts līgums, kurā paredzētas sankcijas par līguma neizpildi, tad gadījumā, ja persona šo līgumu nepildīs, tad ir liela iespējamība, ka sankcijas tiks piemērotas un tās būs jāpilda. Ar piedāvātajiem grozījumiem tiek vājināts noslēgtā līguma spēks, un līgumsods kā puses papildu motivējošs saistību izpildes faktors pilnvērtīgi nedarbosies.
Piekrītam, ka minēto priekšlikumu varētu attiecināt uz patērētāju, kurš atzīstams par mazāk zinošu un neaizsargātu attiecībās ar pārdevējiem, ražotājiem, pakalpojumu sniedzējiem. Taču Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 6.pants „Netaisnīgi noteikumi" jau šobrīd paredz, ka par netaisnīgu atzīst tādus līguma noteikumus, kas uzliek neproporcionāli lielu līgumsodu patērētājam par līguma nepildīšanu. Tas nozīmē, ka patērētājs jau šobrīd var prasīt tiesai šādu noteikumu atzīšanu par spēkā neesošiem.
Jānorāda, ka pierādīt nodarīto zaudējumu apmēru un tos piedzīt no vainīgās personas jau šobrīd tiesās ir ļoti grūti un tos piedzīt var tikai tad, ja radušies zaudējumi ir pamatoti un pierādīti, tādēļ maldīgs un deklaratīvs ir likumprojekta anotācijā minētais arguments par grozījumu ietekmi un vidi, proti, ka grozījumi mazinās tiesvedību skaitu attiecībā uz 'nepamatotu' zaudējumu piedziņu. Ņemot vērā, ka nodarītos zaudējumus, kas ne vienmēr ir klasiskā veidā aprēķināma naudas

summa, tiesā ir ļoti grūti pierādīt, tad puses visbiežāk izvēlas līgumā iekļaut konkrētu līgumsodu, kuru var piedzīt gadījumā, ja līgums no otras puses netiek pildīts. Gadījumos, kad nodarītos zaudējumus ir grūti pierādīt (negūto peļņu, iztērēto laiku utt.) vai tos vispār nevar pierādīt, tad saskaņā ar grozījumiem veidosies situācija, ka tiesai būs tiesības samazināt līgumsodu līdz zaudējumu apmēram (proti, nullei), un cietusī puse nesaņems nekādu kompensāciju par līguma neizpildi no otras puses, savukārt līgumu neizpildījusī puse nekādā veidā necietīs no līguma neizpildes. Piemēram, gadījumos, kad līgumsods nav saistīts ar mantiska rakstura pārkāpumu (piemēram, konfidencialitātes klauzulas pārkāpums), kur nevar konstatēt nodarītos zaudējumus, tiesai nevar piešķirt tiesības samazināt līgumsodu.

Neapšaubot tiesas kompetenci un spēju būt saprātīgai, vēlamies akcentēt, ka pēc mūsu domām nebūtu pareizi konstruēt tiesību normu tā, it kā līdzēji paši nebūtu spējīgi vienoties par **saprātīgu līgumsoda apmēru.** Faktiski nāktos secināt, ka vienīgi tiesa, nevis līdzēji paši, ir spējīga pateikt, kas ir un kas nav saprātīgi.

Jāpiezīmē, ka UNIDROIT principu 7.4.13.punktā, kura ideju ir mēģināts ielikt šajā grozījumu pantā, nav runa par „nodarītajiem zaudējumiem". Minētais punkts nosaka, ka: „the specified sum can be reduced to a reasonable amount where it is grossly excessive in relation to *the harm* resulting from the non-performance and to the other circumstances." „Harm" ir plašāks jēdziens par „nodarītajiem zaudējumiem„ (damages, losses).
Mūsu ieteikums būtu šo likuma grozījuma pantu noraidīt.

Grozījumu 6.pants - 1776.pantu jauna redakcija.
Civillikuma 1776.panta spēkā esošā redakcija jau šobrīd sevī ietver visu jaunajā redakcijā atrunāto, tikai kompaktākā veidā, papildus vēl norādot uz ļaunprātību, kuras gadījumā panta noteikumi nav piemērojami. Arī tiesu prakse pierāda, ka šis pants adekvāti tiek piemērots (skat. AT senāta spriedumus lietās Nr.SKC-612 un Nr.SKC-317).
Ja tomēr tiek atbalstīta panta grozītā redakcija, tad pantā ir jāatstāj izņēmums par ļaunprātīgu tiesību aizskārumu. Huligānam, kas nodedzina māju, nebūtu taisnīgi dot tiesības iesniegt pretprasību pret mājas īpašnieku, par to, ka tas nav rūpīgi dzēsis ugunsgrēku. Veidosies absurda situācija.

Grozījumu 7.pants - papildināt 1785.pantu ar otro daļu.
Panta otrās daļas redakcija dod tiesības pašam līguma pārkāpējam izlemt, kādā apmērā tas atlīdzinās otrai pusei zaudējumus, kas, mūsuprāt, nav atbalstāms. Pants pieļauj to, ka puse, jau noslēdzot līgumu, paredz, cik lielus zaudējumus līguma neizpilde varētu radīt otrai pusei, kas nozīmē, ka jau līgumu noslēgšanas laikā pusei ir tiesības pieļaut, ka tā līgumu neizpildīs. Pants var novest līdz tādam absurdam, ka puse, kura pieļauj līguma neizpildi nākotnē, pie līguma noslēgšanas pie notāra paraksta „zaudējumu paredzēšanas aktu", ietverot tajā minimālo zaudējumu apmēru, lai gadījumā, ja tā līgumu neizpilda, tā varētu uzrādīt, ka pie līguma noslēgšanas tā paredzēja tikai aktā paredzēto zaudējumu apmēru.
Aicinām neatbalstīt šo grozījumu pantu.

Nobeigumā vēlamies aicināt pēc būtības izvērtēt grozījumu nepieciešamību un savietojamību ar patreizējo Civillikuma redakciju, izvērtēt grozījumu nepieciešamību no praktiskā viedokļa - kā šie panti tiek piemēroti tiesās šobrīd un vai tie tiešām ir „zaudējuši savu aktualitāti", kā tas norādīts anotācijā. Lai grozītu tik svarīgus Civillikuma pantus, kuri ir Latvijas privāttiesisko attiecību pamats, būtu nepieciešama plaša un izvērsta diskusija. Tas, ka šis piedāvātais regulējums nāk no UNIDROIT principiem, Konvencijas un vēl citiem principu apkopojumiem, nenozīmē, ka mums būtu tas tiešā veidā jāiestrādā Civillikumā. Tiesas šos principus jau šobrīd ņem vērā, tulkojot esošās Civillikuma normas (skat. augstāk minētos spriedumus). Tāpat jānorāda, ka līgumu slēdzēji var slēgt līgumus, pa tiešo starp pusēm piemērojot šos starptautiskos dokumentus un principus.

Ņemot vērā augstāk minēto, esam gatavi tikties un piedalīties Juridiskās komisijas sēdē, lai apspriestu Civillikuma grozījumu likumprojektu. Jebkādu jautājumu gadījumā, lūdzu, kontaktējieties ar kolēģiem Lauru Zalānu, Arni Ešenvaldu vai mani.

Ar cieņu,

Jānis Loze
Loze, Grunte & Cers
Vadošais partneris